

La contribució (escassa i poc reconeguda) de la ciència política a l'estudi de la relació entre llengua i societat

The limited and largely unacknowledged contribution of political science to the study of the relationship between language and society

Albert BRANCHADELL
Universitat Autònoma de Barcelona

RESUM

Aquest article revisa la contribució dels politòlegs locals a l'estudi de la relació entre llengua i societat a l'àrea lingüística del català en els darrers quinze anys. Tres són les conclusions principals a què arriba. Primera, la contribució dels politòlegs locals és més aviat escassa, no té una perspectiva comparativa i no està sempre ben connectada amb els debats teòrics de la ciència política d'àmbit mundial. Segona, aquesta contribució no ha tingut gaire influència en el desenvolupament de la sociolingüística catalana, que ha estat tradicionalment controlada (i encara ho està) per estudiosos titulats en filologia catalana que mostren actituds indubtablement militants. Tercera, mentre que la majoria d'aquests sociolingüistes catalans han intentat «sociologitzar» els seus esforços científics, és clar que fins ara no han dedicat l'atenció deguda a les eines desenvolupades per la ciència política.

PARAULES CLAU: llengua catalana, sociolingüística catalana, ciència política, teoria política, sociolingüística.

ABSTRACT

The article reviews the contribution of local political scientists to the study of the language-society relationship in the Catalan linguistic sphere over the past 15 years. Three main conclusions are reached. Firstly, the contribution of local political scientists is rather slender; it does not have a comparative slant and is not always sufficiently connected to theoretical debates in political science worldwide. Secondly, this contribution has not had much impact on the development of Catalan sociolinguistics, which has traditionally been (and remains) controlled by scholars with a Catalan Language degree who show undeniable partisan attitudes. Thirdly, whereas most of these Catalan sociolinguists have tried to "sociologise" their scientific endeavours, it is clear that so far they have not paid sufficient attention to the tools developed by political science.

KEY WORDS: Catalan language, Catalan sociolinguistics, political science, political theory, sociolinguistics.

En un monogràfic on hi ha capítols dedicats a la sociologia, a l'antropologia, a l'economia, a la psicologia social, al dret i a les múltiples branques de la sociolingüística en sentit (relativament) estricte, cal ser restrictius a l'hora de delimitar les possibles aportacions de la ciència política a l'estudi de la relació entre llengua i societat a casa nostra. Aquí entendrem que són aportacions de la ciència política en aquesta àrea totes les produïdes per politòlegs, entenent per «politòleg» qualsevol persona que hagi rebut formació politològica o que, sense haver rebut necessàriament aquesta formació, exerceixi de politòloga, preferiblement en departaments universitaris de ciència política o en àrees de ciència política de departaments més grans. (Naturalment, aquí partim de la controvertible premissa que les fronteres que separen la ciència política de les altres ciències socials són clares i distintes.)

A aquesta delimitació diguem-ne professional cal afegir-n'hi una altra de territorial. En el seu manual *Sociolingüística de la llengua catalana*, Emili Boix i F. Xavier Vila entenen per sociolingüística catalana «la recerca entorn de les relacions entre llengua i societat [...] que es realitza des d'algun dels territoris de llengua catalana». D'altra banda, el coordinador d'aquest monogràfic ens crida a presentar «els grans vèrtexs en què s'ha manifestat la relació entre llengua i societat *a casa nostra*» (la cursiva és nostra). Segons aquest criteri, aquí ens hem d'ocupar de la contribució dels politòlegs que tenen la seva base en un dels territoris de l'àmbit lingüístic. Boix i Vila ja advertien que l'aplicació d'aquest criteri els porta a descartar autors com Joshua Fishman, Howard Giles, Christina Bratt Paulston o David Laitin. Laitin ja és un dels politòlegs «d'arreu del món» que s'ha interessat per la relació entre llengua i societat a casa nostra; altres politòlegs que haurem de descartar són, per exemple, Daniele Conversi, Michael Keating, Kenneth McRoberts i, sobretot, Thomas Jeffrey Miley, l'únic que ha dedicat un llibre sencer a la política lingüística catalana. I si la nòmina ha d'incloure recerca no publicada, a la llista dels descartats també cal posar-hi autors com Patrick Carlin, que tot just l'any 2009 va defensar la tesi doctoral «Cynllunio Ieithyddol mewn Awdurdodau Isranbarthol yng Ngwlad y Basg, Catalwnia a Chymru» al Departament de Política Internacional de la Universitat d'Aberystwyth. (Cal confiar que totes aquestes contribucions les abordarà el col·lega responsable de l'article sobre la sociolingüística catalana «vista des de fora».)

Finalment, una tercera delimitació és d'ordre temporal. Considerant que el coordinador d'aquest monogràfic ens ha limitat severament l'espai i que existeix un *overview* de referència que cobreix fins a l'any 1996 (ens referim, és clar, a Boix i Payrató, 1995), en aquest capítol ens concentrarem en les aportacions de la ciència política posteriors a 1996.

A l'hora d'avaluar la contribució de la ciència política a l'estudi de la relació entre llengua i societat a casa nostra, una primera gran constatació que cal fer és que aquesta contribució és més aviat escassa. En el cas específic de la política lingüística, la contracoberta de *La política lingüística dels governs valencians* (vegeu *infra*) no exagera gens quan diu que «no és habitual que la Ciència Política s'ocupe de l'estudi de les polítiques lingüístiques». És possible que un factor explicatiu d'aquesta circumstància sigui la institucionalització recent de la ciència política al nostre país. Però ara no

ens podem entretenir a esbrinar les causes d'aquest fenomen i ens convé anar directament a glossar les escasses aportacions que s'observen.

A l'*overview* de Boix i Payrató la ciència política mereixia onze ratlles que no arribaven a constituir un paràgraf sencer, amb deu referències de tres autors: Colomer (1990, 1991, 1992 i 1996); Laitin (1989 i 1992), Laitin *et al.* (1994) i Argelaguet (1993, 1994 i 1996). D'aquests tres autors ja cal descartar-ne un d'entrada: com hem dit, Laitin no opera «des d'algun dels territoris de llengua catalana». Colomer no és politòleg de formació ni treballa en un departament de ciències polítiques, però no hi ha cap dubte que exerceix de politòleg, i a més molt bé (si més no, és un dels nostres politòlegs amb més projecció internacional. La mostra més recent és que signi un dels capítols del prestigiós *Oxford Handbook of Political Science*). Ara bé, el fet és que des de l'última aportació coberta per l'*overview* (el llibre *La utilitat del bilingüisme*, de 1996), Colomer no ha dit res més sobre la relació entre llengua i societat a casa nostra. Dels dos politòlegs locals de l'*overview* de 1996, l'únic politòleg que continua ocupant-se de la relació entre llengua i societat a casa nostra és Jordi Argelaguet.

Abans d'aventurar-nos a esbossar les grans línies teoricometodològiques de res és convenient establir si aquesta nòmina d'un sol politòleg s'ha ampliat amb el temps. Els *overviews* posteriors a Boix i Payrató (1995) no permeten identificar gaires autors nous. Strubell (2000) esmenta dues contribucions politològiques a la investigació sociolingüística: els intents d'aplicar la teoria de jocs a la política lingüística i l'estudi d'organitzacions contràries a la política lingüística catalana. Segons Strubell (comunicació personal), en el primer cas es tracta de dues obres antigues d'autors ja coneguts i descartats en aquest article (Laitin, 1987, i Laitin i Solé, 1986); en el segon cas, Strubell assegura que el seu comentari feia al·lusió al llibre *La guerra de la llengua*, d'Eduard Voltas, un autor que no acaba d'encaixar amb la nostra noció de *politòleg*. En un article posterior, Romaní (2002) presenta les línies generals dels vuitanta-set treballs d'investigació encarregats o promoguts per la Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya en el període 1994-2002. A part de Josep M. Colomer, no hi trobem cap politòleg més. Romaní inclou en aquest repàs els «treballs resultants de les estades de pràctiques d'estudiants de la Facultat de Ciències Polítiques i Socials de la Universitat Autònoma de Barcelona», i en particular esmenta dos treballs sobre «els moviments socials i entitats de militància lingüística en pro del català» (Blanco, 1999, i Sebastià, 2001), que són potencialment rellevants en la mesura que la ciència política s'ocupa de l'estudi dels grups d'interès. Però ni Ismael Blanco ni Efreem Sebastià s'han convertit en politòlegs, i en tot cas avui no s'ocupen de les relacions entre llengua i societat a casa nostra. La tesi doctoral d'Ismael Blanco es titula «Polítiques de regeneració urbana de Barcelona. Els casos del Raval i de la Trinitat Nova», i no consta que Efreem Sebastià hagi redactat cap tesi doctoral.

Una altra possible font d'informació són els reports de recerca de l'Institut d'Estudis Catalans del període 1996-2002. Doncs bé, la veritat és que aquests reports no permeten identificar cap nom nou. Els autors del report de lingüística expliquen que van sol·licitar informació de possibles investigacions de caire sociolingüístic «en centres d'intersecció de les ciències del llenguatge amb ciències socials, com és el cas de departa-

taments de dret administratiu, ciència política, sociologia o antropologia», però en tot el report no hi ha cap rastre de la possible resposta dels departaments de ciència política a aquesta sol·licitud. En el report de ciències socials tampoc no hi ha noms nous. Aquest report ofereix un quadre amb totes les tesis de ciència política de les universitats públiques catalanes del període 1996-2002: l'única tesi que versa sobre les relacions entre llengua i societat a casa nostra és la de Jordi Argelaguet, dirigida per Joan Subirats (tesi que ja recollia l'*overview* de Boix i Payrató). Si seguim explorant el conjunt de tesis de ciència política defensades en les universitats catalanes després de 2002, el panorama no millora gaire. Al Departament de Ciències Polítiques i Socials de la Universitat Pompeu Fabra, l'única tesi sobre la relació entre llengua i societat a casa nostra que s'hi detecta és la d'Albert Branchadell (2003), dirigida per Ferran Requejo. Al Departament de Ciència Política i Dret Públic de la Universitat Autònoma de Barcelona, que és on Argelaguet va defensar la seva tesi, no se'n detecta cap, i al Departament de Dret Constitucional i Ciència Política de la Universitat de Barcelona, tampoc. Per a trobar una altra tesi de ciència política que versi sobre les relacions entre llengua i societat a casa nostra cal anar a la Universitat de València (en el supòsit que «casa nostra» inclogui la Comunitat Valenciana, és clar). En el Departament de Dret Constitucional, Ciència Política i de l'Administració d'aquesta universitat, l'any 2005 Anselm Bodoque va defensar una tesi sobre la política lingüística dels governs valencians, dirigida per Joan Subirats i Josep Maria Felip, davant un tribunal que incloïa Jordi Argelaguet.

En termes humans, doncs, tota la contribució de la ciència política a les relacions entre llengua i societat a casa nostra es redueix a tres persones. Naturalment, no solament de tesis doctorals viu la ciència, però la veritat és que per sota d'aquest nivell no hi ha gaires coses més a dir. Exemples? Al número 51 de la *Revista de Llengua i Dret* (juny 2009), una publicació que s'ha ocupat intensament de les relacions entre llengua i societat a casa nostra, Eva Pons i Jordi Argelaguet fan un repàs de qui ha publicat què en els primers vint-i-cinc anys d'existència d'aquesta publicació capdavantera. Malauradament, l'article no fa referència a la filiació professional dels autors, però si ho hagués fet és evident que la nòmina de politòlegs s'hauria quedat ben curta: a part de Josep M. Colomer (que hi ha publicat un únic article de recerca, l'any 1992), del mateix Argelaguet (que n'hi ha publicat dos, 1994 i 2007), i d'Anselm Bodoque i Albert Branchadell (que l'any 2001 en tenen un cadascun), possiblement l'únic nom nou que hi apareix és el de Jordi Matas, amb un solitari article de 1991. Més exemples? La Secció de Filosofia i Ciències Socials de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) manté una interessant col·lecció de treballs que l'any 2009 va atènyer els quaranta-un títols. D'aquests quaranta-un títols n'hi ha sis que tracten de la relació entre llengua i societat a casa nostra. D'aquests sis, tres són obra de professionals de la sociologia (el nom de Carlota Solé apareix en tots tres casos), dos són de l'àmbit de les ciències de la comunicació (aquí el nom és Josep Gifreu) i n'hi ha un que és obra d'un pedagog (Juli Palou). Cap politòleg.

No podem ajornar més, doncs, el moment d'abordar les grans línies teoricomètodològiques de les contribucions de la ciència política a l'estudi de la relació entre llen-

gua i societat a casa nostra. El report de l'IEC 1996-2002 distingeix cinc àrees dins de la ciència política: història de les idees, filosofia i teoria polítiques; comportament polític i electoral; institucions i partits polítics; administració i polítiques públiques, i relacions internacionals. D'aquestes cinc àrees, les úniques en què hi ha un nivell d'activitat remarcable són la teoria política i les polítiques públiques.

El gran mèrit de Jordi Argelaguet ha estat sotmetre la política lingüística a l'anàlisi pròpia de les polítiques públiques (una possibilitat que alguns sociolingüistes locals han «descobert» molt després, com qui descobreix la sopa d'all). L'any 1999 aquest politòleg va publicar una versió de la seva tesi com a llibre. A banda que el llibre suprimeix el capítol de la tesi dedicat a comparar els diferents models lingüísticoescolars aplicats a Espanya, la novetat principal és la desfiguració del primer capítol de la tesi, on l'autor descartava l'enfocament basat en la teoria de l'elecció racional, optava per un enfocament sistèmic aplicat a l'anàlisi de polítiques públiques, explicava molt bé l'esquema d'anàlisi corresponent i així ancorava la seva recerca en la «teoria» del ram. Com diu el mateix autor al començament del llibre, «s'han obviat les referències a les qüestions teòriques sobre l'anàlisi de les polítiques públiques». Això podria ser un inconvenient, perquè els (pocs) sociolingüistes que coneixen la recerca d'Argelaguet no han llegit la tesi, sinó el llibre; és a dir, no han estat exposats a uns continguts «teòrics» que haurien estat molt oportuns per a acostar les seves reflexions sobre la política lingüística als models d'anàlisi acreditats de la ciència política. (Després parlarem breument sobre la recepció dels politòlegs que investiguen sobre la relació entre llengua i societat a casa nostra.) En tot cas, tesi o llibre, és evident que la recerca d'Argelaguet no perseguia objectius teòrics, sinó descriptius: com diu l'autor a la tesi, «la present recerca s'ubica en el [pol] definit per seguir un mètode inductiu i per tenir una finalitat predominantment descriptiva».

Aquesta finalitat «predominantment descriptiva» és la que ha presidit les publicacions posteriors d'Argelaguet. Argelaguet (1998), per exemple, té com a propòsit principal «fer una descripció i una anàlisi» de la tramitació de la Llei de política lingüística de Catalunya, i l'objectiu d'Argelaguet (2007) és «descriure i analitzar» les propostes partidistes respecte al règim lingüístic que havia de recollir el nou Estatut d'autonomia de Catalunya. L'absència d'ambició teòrica i d'una veritable perspectiva comparativa també caracteritza les contribucions d'Anselm Bodoque. Bodoque (2001 i 2003) fa una descripció molt convincent de les fractures polítiques sobre la identitat i la llengua dels valencians, però no reïx a convertir la seva recerca en un estudi de cas amb interès teòric. (També cal dir que a part d'Ulrich Beck i de Michael Billig, ni un treball ni l'altre esmenten cap teòric «internacional»). Sobre la base d'aquests treballs, Bodoque va elaborar la seva tesi doctoral (2005), publicada posteriorment com a llibre (2009). A diferència d'Argelaguet, Bodoque manté en el llibre el capítol dedicat a les polítiques lingüístiques que s'apliquen a Espanya, però llevat d'una justificació (molt pertinent) de per què el fet lingüístic ha d'interessar la ciència política en general i l'anàlisi de polítiques públiques en particular, aquí tampoc no hi ha referències «a les qüestions teòriques sobre l'anàlisi de les polítiques públiques». En el seu (breu) capítol comparatiu, Bodoque presenta tres taules d'elaboració pròpia molt meritòries

que tenen el defecte de no vincular-se a contribucions preexistents, encara que no siguin politològiques en el sentit més estricte (per exemple, la taula que classifica les polítiques lingüístiques espanyoles, des de la «normalitat» a la «ignorància», potser hauria tret profit de la triple distinció restitució/promoció/protecció elaborada per Amado Alarcón i Carlota Solé, dos sociòlegs que malauradament no són gaire populars entre els nostres sociolingüistes).

Un cas de relativa ambició teòrica és el de la tesi doctoral d'Albert Branchadell (2003), publicada posteriorment com a llibre (2005), que se situa en l'altra àrea de la ciència política amb un nivell d'activitat significatiu (la teoria política). Aquí, l'autor no es proposa descriure i analitzar un cas, sinó «contribuir a la formulació d'una teoria normativa de la política lingüística». Més concretament, la idea d'aquesta tesi és contrastar els postulats de (la variant predominant de) la teoria liberal contemporània, encarnada pel culturalisme liberal de Will Kymlicka, amb les polítiques lingüístiques del Quebec i de Catalunya. Cal dir que aquest autor ja havia fet una primera incursió en aquest camp a Branchadell (1997), on examinava la compatibilitat (o no) de la política lingüística de Catalunya amb els principis liberals. Aquí és possible identificar algun politòleg (Costa, 2003) i fins i tot algun filòsof (Vergés, 2008) que ha entrat fugaçment en el debat encetat per Branchadell (1997). Tornant a la seva tesi, l'autora que fins ara n'ha tret més partit és Elvira Riera, la qual, sense ser una politòloga ni per formació ni per dedicació, situa la seva eclèctica memòria de màster a cavall de les dues àrees esmentades en aquest capítol (les polítiques públiques i la teoria política). El problema de Riera (2008) és que, com ella mateixa diu, «aquest no és un treball estrictament acadèmic ni de recerca», i en tot cas no se li veu gaire projecció teòrica; de fet, per més que l'autora insisteixi a presentar el seu treball com una obra personal, el cert és que ha estat rebut com un producte governamental; segons Argelaguet (2009), per exemple, el propòsit de Riera no és altre que «legitimar una determinada política lingüística, en aquest cas, la que pretén fer l'actual Govern de la Generalitat de Catalunya, presidit pel M. H. Sr. José Montilla».

Parlant de recepció, no voldríem acabar sense la breu reflexió sobre aquesta qüestió que hem anunciat anteriorment. Si d'una banda hi ha pocs politòlegs que investiguin sobre la relació entre llengua i societat a casa nostra, també cal dir que la seva repercussió entre els sociolingüistes, que òbviament són els que dominen l'estudi d'aquesta relació, és modesta. El gruix de sociolingüistes catalans ha ignorat simplement els treballs de Josep M. Colomer. (Per cert, la idea de «llengua comuna» i la norma unilingüista del «català sempre» que ara professen molts d'aquests sociolingüistes xoquen frontalment amb la concepció de plurilingüisme defensada per l'il·lustre politòleg.) Pel que fa a Argelaguet, entre les publicacions sociolingüístiques locals no es coneixen ressenyes serioses del seu llibre *Partits, llengua i escola* i, malgrat les citacions rituals de què és objecte, no és clar que hagi estat apreciat justament. Per exemple, Vila (2000), un article d'altra banda molt consistent, esmenta el llibre a la bibliografia, però no el cita al llarg del text ni sembla que tingui presents alguns aspectes fonamentals de la seva recerca. Així, descriu els resultats del model lingüísticoescolar, però els redueix a l'aprenentatge del català i del castellà i a l'impacte en les pràctiques lingüístiques, en des-

atenció dels impactes «amb relació a la socialització política dels alumnes: quins canvis hi ha en la seva identitat nacional subjectiva, on s'ubiquen en l'eix nacional i, finalment, què voten», que constitueixen possiblement l'aportació més rellevant de la recerca d'Argelaguet. En tot cas, hi ha coses pitjors, com un fallit manual de política i planificació lingüística que ni tan sols recull el *Partits, llengua i escola* a la bibliografia. També hi ha sociolingüistes que poden escriure sobre la política lingüística valenciana sense citar els treballs de Bodoque. I si descomptem Riera (2008) no hi ha cap sociolingüista que dialogui amb la tesi de Branchadell, de la qual consta una solitària i brevíssima ressenya en una revista no precisament científica, a càrrec d'una sociòloga que diu coses tan clarividents com que el fet d'utilitzar les «nomenclatures específiques de les legislacions» en algun moment «fa més feixuga la lectura per al públic no acadèmic».

Toca acabar. La relació entre llengua i societat a casa nostra no ha despertat gaire interès entre els politòlegs locals. Les aportacions que hem detectat de 1996 ençà són escasses, no són especialment originals ni des del punt de vista teòric ni des del metodològic, i en conjunt no són especialment receptives als plantejaments internacionals ni especialment donades a la comparació. Per a acabar-ho d'adobar, és possible que no hagin estat prou apreciades pels sociolingüistes locals. El coordinador d'aquest monogràfic ens demana una «valoració propositiva». Fàcil: si els politòlegs locals no s'interessen per la sociolingüística, cal que els sociolingüistes locals s'acostin a la ciència política, de la mateixa manera que ja s'han acostat a la sociologia. Això permetria abordar camps verges o a penes trepitjats, com la relació de la llengua amb el comportament electoral, el paper de la llengua en la governança o l'impacte dels grups d'interès en la política lingüística, sense renunciar, és clar, a més i millors contribucions en l'àrea de les polítiques públiques i potser també de la teoria política. Però, això sí, cal acostar-se a la ciència política sense l'esperit partisà que encara exhibeixen amb orgull molts sociolingüistes (un esperit que fa que un manuscrit tan pertinent com *Language Planning and Policies for the Catalan Language* no pugui superar una avaluació d'experts, acusat de mantenir «unscholarly nationalistic opinions»). Al final de la seva tesi doctoral, David Atkinson deia que Catalunya tenia el repte de «sociologising its sociolinguistics». Ell ho deia segurament en el sentit d'acostar la planificació lingüística a la realitat sociològica (un repte només parcialment superat, per cert), però tant se val; ara es tractaria de copiar l'eslògan i proposar que afrontem el repte de «politologitzar la sociolingüística». Com diu Argelaguet (2009), tot renyant educadament Riera, a l'hora d'analitzar la *política* lingüística, si més no, «hom podria recórrer a l'instrumental que ens proporciona la ciència de la *política*» (les cursives i la simpatia són nostres).

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- ARGELAGUET, Jordi (1993). «La definició del problema de la llengua a Catalunya durant l'elaboració del marc normatiu de la política lingüística de la Generalitat». *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 11, p. 79-87.

- ARGELAGUET, Jordi (1994). «El treball parlamentari sobre la llengua catalana i el seguiment del procés de normalització lingüística durant les tres primeres legislatures del Parlament de Catalunya (1980-1992)». *Revista de Llengua i Dret*, núm. 22, p. 93-104.
- (1996). *L'impacte dels partits en la política lingüística de la Generalitat de Catalunya en l'ensenyament obligatori*. Tesi doctoral. Universitat Autònoma de Barcelona.
- (1998). *El procés d'elaboració de la Llei de política lingüística*. Barcelona: Mediterrània.
- (1999). *Partits, llengua i escola: Anàlisi de la política lingüística de la Generalitat de Catalunya en l'ensenyament obligatori (1980-1995)*. Barcelona: Mediterrània.
- (2007). «La qüestió lingüística en els primers passos del procés de reforma de l'Estatut d'autonomia de Catalunya (1999-2003)». *Revista de Llengua i Dret*, núm. 47, p. 145-181.
- (2009). «Elvira Riera Gil, Ètica política i diversitat lingüística: Per una política lingüística responsable. Barcelona: Escola d'Administració Pública de Catalunya, 2008 [...]». *Revista de Llengua i Dret*, núm. 51, p. 468-473. [Ressenya bibliogràfica]
- ARGENTER, Joan A. (coord.) (2005). «Lingüística i ciències del llenguatge». A: *Reports de la recerca a Catalunya (1996-2002)*. Vol. II. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- BLANCO, Ismael (1999). «Moviments socials de militància lingüística en pro del català: Catalunya 1980-1998». [Treball no publicat]
- BODOQUE, Anselm (2001). «Polítiques lingüístiques i fractures sociopolítiques al voltant de la identitat lingüística. Aproximació a la dimensió contemporània del conflicte lingüístic valencià». *Revista de Llengua i Dret*, núm. 36, p. 157-205.
- (2003). «Els discursos sociopolítics valencians sobre la llengua i les polítiques lingüístiques des de 1977. Una aproximació». A: *Actes del 2n Congrés Europeu sobre Planificació Lingüística: Andorra la Vella, 14, 15 i 16 de novembre de 2001*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura.
- (2005). *El valencià i la política lingüística dels governs autònoms (1983-2003): Un cas d'anàlisi de polítiques públiques*. Tesi doctoral. Universitat de València.
- (2009). *La política lingüística dels governs valencians (1983-2008): Un estudi de polítiques públiques*. València: Universitat de València.
- BOIX, Emili; PAYRATÓ, Lluís (1995). «An overview of Catalan sociolinguistics and pragmatics (1989-1996)». *Catalan Review*, núm. 9, p. 317-403.
- BOIX, Emili; VILA, F. Xavier (1998). *Sociolingüística de la llengua catalana*. Barcelona: Ariel.
- BRANCHADELL, Albert (1997). *Liberalisme i normalització lingüística*. Barcelona: Empúries.
- (2003). *La moralitat de la política lingüística: Un estudi comparat de la legitimitat liberaldemocràtica de les polítiques lingüístiques de Quebec i Catalunya*. Tesi doctoral. Universitat Pompeu Fabra.
- (2005). *La moralitat de la política lingüística: Un estudi comparat de la legitimitat liberaldemocràtica de les polítiques lingüístiques de Quebec i Catalunya*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- COLOMER, Josep M. (1990). *El arte de la manipulación política: Votaciones y teoría de juegos en la política española*. Barcelona: Anagrama.
- (1991). «La utilitat del bilingüisme». *L'Avenç*, núm. 144, p. 26-34.
- (1992). «Discriminació vs. segregació». *Revista de Llengua i Dret*, núm. 17, p. 207-228.
- (1996). *La utilitat del bilingüisme*. Barcelona: Edicions 62.
- COSTA, Josep (2003). «Catalan linguistic policy: liberal or illiberal?». *Nations and Nationalism*, núm. 9, p. 413-432.

- LAITIN, David (1987). «Linguistic conflict in Catalonia». *Language Problems and Language Planning*, núm. 11, p. 129-147. [Reproduït a *Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana: III: Àrea 2: Sociologia de la llengua*. Girona: Diputació de Girona, 1991]
- (1989). «Linguistic revival: politics and culture in Catalonia». *Comparative Studies in Society and History*, núm. 31, p. 297-317.
- (1992). «Language Normalisation in Estonia and Catalonia». *Journal of Baltic Studies*, núm. 23, p. 149-166.
- LAITIN, David; SOLÉ, Carlota (1986). «Aplicación de la teoría de los juegos a las actitudes y política lingüística. El caso de inmigrantes y autóctonos en Cataluña». *Papers: Revista de Sociologia*, núm. 27, p. 11-47.
- LAITIN, David; SOLÉ, Carlota; KALYVAS, Stathis (1994). «Language and the construction of states: the case of Catalonia in Spain». *Politics and Society*, núm. 22, p. 5-29.
- MONTAGUT, Teresa (coord.) (2005). «Ciències socials». A: *Reports de la recerca a Catalunya (1996-2002)*. Vol. II. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- RIERA, Elvira (2008). *Ètica política i diversitat lingüística: Per una política lingüística responsable*. Barcelona: Escola d'Administració Pública de Catalunya.
- ROMANÍ, Joan M. (2002). «Estudis de la Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya (1994-2002)». *Noves SL: Revista de Sociolingüística*, núm. 4 (hivern).
- SEBASTIÀ, Efrem (2001). «Entitats per la llengua catalana: informe sobre l'arxiu i la base de dades d'entitats per la llengua». [Treball no publicat]
- STRUBELL, Miquel (2000). «La investigación sociolingüística en los Países Catalanes». A: BOS-SONG, Georg i BÁEZ DE AGUILAR GONZÁLEZ, Francisco (ed.). *Identidades lingüísticas en la España autonómica: Actas de las Jornadas Hispánicas 1997 de la Sociedad Suiza de Estudios Hispánicos*. Frankfurt: Vervuert; Madrid: Iberoamericana, p. 39-60.
- VERGÉS, Joan (2008). «Un liberal, pot defensar la política lingüística de la Generalitat de Catalunya?». *Els Marges: Revista de Llengua i Literatura*, núm. 84, p. 51-73.
- VILA, F. Xavier (2000). «Les polítiques lingüístiques als sistemes educatius dels territoris de llengua catalana». *Revista de Llengua i Dret*, núm. 34, p. 169-208.